

szóval: *Majd émégy!* Aztán a jelen idő vagy a feltételes mód tagadó kérdés alakjában: *Nem takarodtok innét! Nem tönnéd lē azt a botot!*

35. A tiltás sokszor parancs alakú: *Úgy, úgy, csak törd el azt a bögrét!* Vagy pedig körülírás: *Mög nē tudjam, hogy émönté hazúrú! Mōg nē lássalak mögēn a fa tetejin!*

36. A mellékmondat alanya sokszor a főmondatban áll: *Ēn is úgy vót, hogy émék hozzátok.* És pedig nemcsak így alanyi, de tárgyi alakban is: *Láttam egy cigánt, hogy kilenc kutyát évött.* (Kálmány Sz. n. I. 71.) *A Döncő szekérjít tudja-e az úr, hogy mölyik az égön?* (Móra Georg. 86.)

37. Ugyanilyen áttételek: (birtokos) *Ennek a kótogásnak szeretném tunni, mikó lösz vége.* (részeshatározó) *Ojan vót a mindig, az anyjának nē adja az Isten, hogy segítene valamit.* (tárgy) *Az uramat 15 esztendő sē vótam, hogy mögismertem.* (határozó) *Hozzám úgy is tom, hogy nem gyün senki.*

Szendrey Zsigmoná.

Magyar adomaváltozatok III.

8. A világ felosztása.

Kálmánynál (Szeged n. III. 177—8. l. 21. sz.) olvassuk a következő érdekes történetet: Az Istentől a török, magyar, német, zsidó, meg az oláh kérte a Szentföldet. — Jertek el holnap reggel! — mondta az Úr. Másnap reggel a török ment legelőször, s így az Isten neki adta a Szentföldet. Másodiknak érkezett a magyar. — Elkéstél már, a török nyerte el! — mondta az Úr. — Az nagy dolog! — mondta a magyar. — Legyen hát tiéd a nagy dolog! — mondta az Úr. Azóta a magyaré a nagy dolog. Harmadiknak ment a német. — A törökié már a Szentföld! — mondta az Úr. — Szép dolog! — mondta a német. — Legyen a tiéd! — mondta az Úr. Azóta a németnek szép is mindene. Negyediknek ment a zsidó. — Már a törökié a Szentföld! — mondta az Úr. — Az nagy hamisság! — mondta a zsidó. — Legyen a tiéd! — mondta az Úr. Azóta a zsidóé a nagy huncutság. Utolsónak ment az oláh. —A törökié már a Szentföld! — mondta az Úr. — Nahát akkor én elkéstem! — mondta az oláh. — Legyen tiéd az elkésés! — mondta az Úr. Azóta az oláh el is késik minden-
honnam.

Szatmármegyei változatban (Bartók Jenő, Nyr. 23:237.) az oláh nem versenyzik, s így a történet esattanója a zsidó mondására esik. A makói változat (Varga Imre, Nyr. 14:139) pedig új alakkkal, a cigánnyal bővül, aki legutolsónak érkezik, s Isten az egész világot neki adja. (Ethn. 1929. évf.-ban 151. sz. cigányadomával.) Elhhez a változathoz igen közel áll a szerb—horvát variáns: A török, a keresztény és a cigány elmennek a prófétához, hogy adja oda valamelyikőjüknek a hatalmat. A próféta annak igéri, aki másnap reggel legkorábban megy hozzá. Másnap reggel első lett a török, s így a próféta neki adta a hatalmat. A keresztény későn érkezett. „Milyen üzlet ez?” — mondja a keresztény. „Jó, hát legyen tiéd az üzlet!” — mondja a Szent. Utóljára érkezik a cigány. „Nevetséges!” — mondja, mikor meghallja a rossz hírt. „Jó, legyen tiéd a nevetés!” — mondja a Szent. Azóta a törökié a hatalom, a keresztényé a kereskedés, s a cigányé a nevetés. (Krauss: Zigeunerhumor. 217—218. l.)

Adomáink jelen alakjában csak a neveltető elemet látjuk, pedig ezek kosmogonia-töredékek (Dähnhardt: Natursagen. III. 7. Kapitel: Die Verteilung der Gaben und Namen.), melyekhez közelebb áll a következő magyar variáns: Krisztus Urunk a nyelveket egy nagy bográcsból osztogatta, mely tele volt nyelvdarabokkal. Mindenkinek adott egy darabot: „Te légy magyar, te légy német stb. Utóljára jött az angol. Akkor már a bogrács fenekén volt mindenféle nyelvből maradék; Krisztus jól összekeverte, kiöntötte és odaadta neki: „No, te légy angol!“ Azért olyan kevert nyelv az angol, mert Krisztus minden nyelvet belekevert. (Kálmány: Koszorú. I. 129. l. 48. sz.)

Egy ilyen kosmogonia-töredék Schiller „Die Teilung der Erde“ c. közismert verse is.

9. Adomák az alföldi emberről.

Midőn az alföldi embert jellemző adomákról akarunk szólamit, figyelembe kell vennünk azt a tényt, hogy az adoma tárgya egyszerű mondás, vagy esemény, amely arra, aki állítólag mondta, vagy cselekedte, jellemző. Az alföldi emberről szóló adomák tulajdonképpen tájadomák (Jókai elnevezése), vagyis az Alföld homokbuckás rónaságán élő magyarság életének (állítólag megtörtént) jellemzően furcsa kis eseményei. Mikor ezeket az adomákat összegyűjtjük, pszichológiai szempontból is érdekes képet kapunk az alföldi emberről: megtudjuk, hogy hogyan vélekedük a saját életében előforduló, s mégis szokatlan, furcsa eseményekről. Az élet minden kis eseménye, amely arra érdemes, hogy furcsaságánál fogva huzamosabb ideig nevetést, jókedvet váltson ki egy-egy falu népe előtt, arra is érdemes, hogy feljegyezzük és érdekes adalékokat szolgáltatassunk a néppszichológus kutató szemének. Az adoma pszichológiai szempontból való vizsgálatánál rendkívül fontos, hogy pontosan tudjuk, hogy ki mondja el az adomát, hogy ki az, aki a cselekményt valakire vonatkoztatja. Gyűjtsünk minél több adomát, mely az alföldi emberről szól, amelyet ő maga mond el: ha elég nagy anyagunk lesz, megtudjuk, hogyan vélekedik az alföldi ember *önmagáról*.

Érdekes, hogy a köztudatban az alföldi ember, mint adomahős nagyon keveset szerepel. Jókai tájadomáiban, Szendrey falucsúfolóiban (Ethn. 38:30) nagyon keveset találunk alföldi emberhez fűzött adomát. Pedig az Alföldön is történtek furcsa esetek. Tompa „Három a daru“ c. versében a megátalkodottan veszedő nőről elmondott történet „megtörtént az Alföldön, Annak egyik falujában, Valójában!“ (Ethn. 37:57—72.) Egyik régi folyóiratban (Napkelet, 1857. 45. sz. 725. l.) olvasom: „Az alföldi gazda meguntván béresére a szót vesztegetni, elkezdé őt ütni. De a béres félre ugorván, egész komolyan szól: gazd'uram ne boldogozzék, hiszen nem érdemlem én ezt! — De megérdemled erre-arra . . . — Úgy bizony! hiszen, ha azt keressük, gazd'uram is megérdemelné sokszor, én még sem bántom“. Hasonló módon komoly csattanójú a következő történet is: „Temetésről ballag hazafelé néhány nagykorúsi magyar. A beszéd tárgya természetesen a megboldogult hosszas betegségének és elhunytának szomorú története. A beszéd fonalát már csak a vége felé hallottam egész akaratlanul, fülhegygel, ami egyébként teljesen kerek és egész: — Mer hogy igön tisztót sógor ur, az a tapasztalásom, hogy a

beteg embőrön jobban gyün a szór kifelé, mint az egészségösön — mondja az egyik. — Én is úgy gondolom, igön tisztót sógor ur, csakhogy mégis azt véleményözném, hogy nem a szór gyün ott kifelé, hanem a pofa mén befelé". (Osizmadia S. közlése Nagykovácsról, Pesti Napló 1916. ápr. 1.) Ez a két példa eléggé illusztrálja a közvélemény felfogását az alföldi emberről. Gaál József óta nagy költőink az Alföld síma, egyszerű végtelenségéből az alföldi magyar lelki képét a megtettesült komolyság és megfontoltság kiemelkedő példáiként állították az ország közvéleménye elé, ahol még a tréfa is komolyabb, mint máshol. Hogy ebben a felfogásban mennyi az igazság, azt e folyóirat olvasóinak anyaggyűjtése dönti el.

Dömötör. Sándor.

NÉPJELLEM.

Jámbor Böske lakodalma.

Úgy hét esztendeje formán lehet, hogy egy szép nyári reggel beállít a gödöllői portánkra egy bájos fiatal kis paraszt leányka, hogy nem veszünk-e tejet? — Nem volt szükségünk tejre, de vettünk mégis. (Olyan szegényes, bús volt a szép kis sáppadt gyerek, hogy menten szükségünk lett tejre.) Megköszönte a pénzt, hálásan tekintett ránk; ragyogó szemei aztán gyönyörködve bámulták a rengeteg peoneát a hosszú nagy ágyashán. (Akkor évben volt az a híres nagy virágbőségünk.) Úgy nézte, de úgy nézte azt a virágot, hogy két hatalmas nyílás oda kívánczozott a kezébe. (Én adtam neki persze.) S nem is volt még takarosabb tartóban virág, mint az, hisz a kis lány maga is stilizált virágváza lehetne, vagy legalább mintája a herendi gyárban, ha hogy eszük volna ilyesekhez a gyáros uraknak. Köcsögbe illesztette a Böske a virágot, aztán a köcsögöt keblére szoritotta áhitatosan.

Másnap reggel ismét beállít a kis lány; ismét tejet kínál. Ismét nincs szükségünk rá; de ismét veszünk.

Harmadnap reggel megismétlődik a látogatás; de most már nem tejjel, hanem, hogy nem dolgozhatna-e valamit itten? Napszámos nem kellett, hanem őt azért ott fogtuk (gyomlálni való mindég akad a kertben).

Következő nap beállított újra a kis Böske, most csak köszönt és ment egyenesen a társai, a virágok közé és gyomláta a közájuk nem valót, a parét.

(Hm! Ennek a leányzónak aligha meg nem tetszett a portánk.) Mert most már tudtuk, hogy Jámbor Böske, ez a kis lány a túlsó, a mögöttünk levő utcasonból való, a Jámbor Jánosék gyereke, a tötötös Jámborénéké; (tötöt magyarul tuot) s tudvalevően 12 ízben kelepelt már ott a gólya. Ez az előnév azonban csak egy esztendeig tartott ki, — amint majd ki is világlik, az igen tisztességes, jónavaló, de nagyon szegény paraszt familiánál. A sok gyerekáldás mellett a „kaszás“ is gyakran ellátogat oda és 14—15 esztendő korbán viszi el a gyerekeket magához kettőzőnek. Jamit, azt a végtelen ügyes, eszes, munkás jó gyereket tavaly